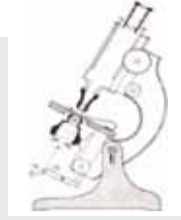

στο μικροσκόπιο...

Ελληνωνύμων ενεργός αφελληνισμός

Του Χρηστού Γιανναρά

Το ζητείν απανταχού το χρήσιμον ήμισα αρμόζει τοις μεγαλοψύχοις και ελευθερίοις», λέει ο Αριστοτέλης. Δεν ταιριάζει σε ελεύθερους και μεγαλόψυχους ανθρώπους να ζητάνε παντού τη χρησιμότητα, να αξιολογούν το κάθε τι κρίνοντας πρωταρχικά πόσο χρήσιμο είναι. Το πρωτείο της χρησιμότητας δηλώνει υποταγή στις ενστικτώδεις ορμές εγωτικής αυτοσυντήρησης, μικρόψυχη έγνοια ατομικής εξασφάλισης. Οχι ελευθερία από την αναγκαιότητα, όχι μεγαλοψυχία.

Στον γεωγραφικό χώρο που ορίζουν η ευρωπαϊκή και η ασιατική ακτή του Αιγαίου και το μεταξύ αρχιπέλαγος γεννήθηκε, για πρώτη φορά στην ανθρώπινη Ιστορία, το αίτημα να έχει προτεραιότητα η αλήθεια και όχι η χρησιμότητα. Γεννήθηκε η κριτική σκέψη: Η ανάγκη των Ελλήνων να διακρίνουν το πραγματικό από την ψευδαίσθηση, την αλήθεια από το ψέμα, την έγκυρη γνώση από την υποκειμενική εντύπωση. Να ξεχωρίσουν τον αξιόπιστο («πιστόν») από τον αναξιόπιστο («άπιστον») λόγο. Γεννήθηκε η φιλοσοφία, η επιστήμη.

Να γίνει ξεκάθαρο: Η προτεραιότητα της αλήθειας και όχι της χρησιμότητας δεν ήταν για τους Έλληνες ηθική επιταγή, ιδεαλιστικό αιτούμενο. Ήταν ανάγκη, ανάγκη κοινή, δηλαδή εμπει-

ρικά κοινωνούμενη. Μια ανθρώπινη συλλογικότητα σημαδεύει την Ιστορία όχι με ηθικοπλαστικές «αξίες» και ιδεαλιστικές στοχεύσεις, αλλά με την ιεράρχηση των αναγκών της – ποια ανάγκη έρχεται πρώτη και ποια δεύτερη. Πρώτη ανάγκη για τους Έλληνες, μέσα από διεργασίες αιώνων, αναδύθηκε το αίτημα της αλήθειας. Στη μεσαιωνική και νεώτερη Ευρώπη (ως σήμερα) το αίτημα των Ελλήνων υιοθετήθηκε με ενθουσιασμό, αλλά παραλλαγμένο σε ανάγκη για αποτελεσματικότητα, που είναι η αναιδέστερη μορφή χρησιμοθηρίας. Γι' αυτό και η «επιστήμη» της Δύσης οδηγεί οπωσδήποτε στη χρησιμότητα, ακόμα και του Αουσβιτς ή της Χιροσίμα.

Η αλήθεια, όσο υπήρχε Ελληνισμός, ήταν από μόνη της το μέγιστο αγαθό και η κριτική αναζήτηση του αληθούς υπηρετούσε την κοινή ανάγκη να προσδιοριστεί τελικά η αλήθεια όχι ως γνώση μόνο, αλλά και ως ύπαρξη. Να προσδιοριστεί το αληθινά υπαρκτό (το «όντως ον»): αυτό που υπάρχει χωρίς περιορισμούς, μεταβολές, φθορά – αυτό που δεν πεθαίνει. Να προσδιοριστεί το πραγματικά υπαρκτό, γιατί ανάγκη του Έλληνα ήταν να μιμηθεί τον «τρόπο» ύπαρξης του όντως υπαρκτού: ανάγκη να «αθανατίζει» ο άνθρωπος, όπως είπε ο Πλάτων.

Αυτή η δεύτερη κοινή (εμπειρικά κοινωνούμενη) ανάγκη γέννησε το δεύτερο άλμα των Ελλήνων στην πανανθρώπινη Ιστορία: Άλμα μετάβασης από την «κοινωνία της χρείας» στην «κοινωνία του αληθούς» ή (με άλλη διατύπωση) από τη «φυσική κοινωνία» στην «πολιτική κοινωνία». Η «χρεία», η προτεραιότητα της χρησιμότητας, συγκροτεί κατά φυσική αναγκαιότητα (όχι κατ' ελευθερίαν) τη συλλογική συμβίωση των ανθρώπων – με τον καταμερισμό της εργασίας και τις ανταλλακτικές σχέσεις κοινωνούνται οι βιοποριστικές ανάγκες, δημιουργείται η «φυσική κοινωνία». Με στόχο την κοινή πραγμάτευση του αληθούς, τη μίμηση του «τρόπου» της αθανασίας, γεννιέται η «πόλις», η «πολιτική κοινωνία»: μεταβάλλεται η αναγκαιότητα της συνύπαρξης σε ελεύθερο κοινό άθλημα να «αληθεύει» ο βίος, να είναι «κατ' αλήθειαν» οι σχέσεις κοινωνίας.

Οι Έλληνες ονόμασαν «πόλιν» όχι τον αριθμητικά (ποσοτικά) διευρυνόμενο οικισμό, αλλά έναν άλλο «τρόπο» συλλογικότητας, θεσμικά και λειτουργικά ομόλογο του «αληθούς». Πιστοποιούσε η ελληνική εμπειρία ότι το αληθινά υπαρκτό στοιχείο της αισθητής πραγματικότητας (το άφθορο, αναλλοίωτο, αθάνατο) είναι ο δεδομένος και ανερομήνευτος «ξυνός» (κοινός) λόγος, η λογικότητα που προκαθορίζει το είδος και τις σχέσεις των υπαρκτών. Τα επιμέρους (ατομικά) υπαρκτά είναι φθαρτά, εφήμερα. Ομως, ο λόγος της μορφής και της διαμόρφωσης των υπαρκτών είναι αιώνιος και αθάνατος, αυτός μεταβάλλει το σύμπαν σε «κόσμον» (κόσμημα) αρμονίας, ευταξίας, κάλλους.

Αυτή την κοσμιότητα των «κατά λόγον» και «ανά τον λόγον» σχέσεων, τον λόγο-τρόπο της αλήθειας και αθανασίας, θέλει να πραγματώσει η πολιτική κοινωνία, «ο μικρός της πόλεως κόσμος». Και η πραγμάτωση δεν είναι θέμα κοινής συμφωνίας («κοινωνικού συμβολαίου»), αλλά κοινού συνεχούς αθλήματος. «Πολίτης» είναι όποιος ελεύθερα δέχεται την τιμή να μετέχει στο άθλημα αληθείας που είναι η πολιτική. Την ευθύνη να τηρούνται οι όροι του αθλήματος την έχουν όλοι οι πολίτες, το «κράτος» (εξουσία - ευθύνη) το επιφορτίζεται όλος ο «δήμος» – το «πολίτευμα» (τρόπος λειτουργίας της «πόλεως») είναι «δημοκρατία».

Δυο ενδεικτικές συνέπειες έχει η τιμή να είσαι «πολίτης», μέτοχος του αθλήματος να αληθεύει ο βίος, του πολιτικού αθλήματος: Είναι αδιανόητο να θιγεί ή να κακωθεί το σώμα του πολίτη, αδιανόητη η σωματική βία. Μαστιγώσεις, φραγγελώσεις, ακρωτηριασμοί, αυτονόητες σε εκείνους τους αιώνες ποινές, αποκλείονται στην ελληνική «πόλιν». Ο Σωκράτης καταδικάζεται από την Εκκλησία του Δήμου σε θάνατο (διότι και η δημοκρατία κάνει λάθη), αλλά δεν υπάρχει δήμιος να εφαρμόσει την ποινή: Θα πάρει μόνος του, ελεύθερα, να πει το κώνιον ή θα φύγει από την πόλη.

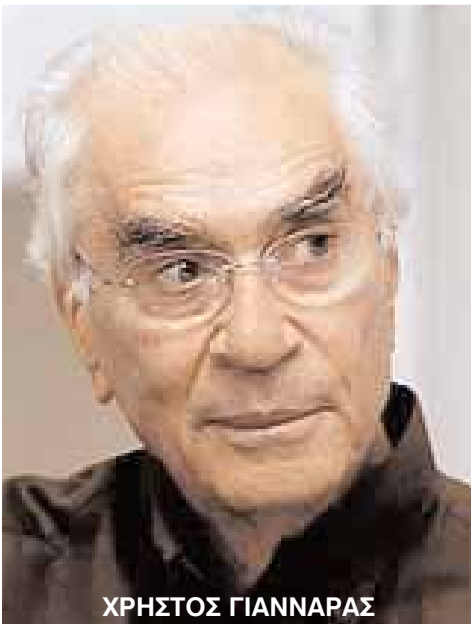
Δεύτερη ενδεικτική συνέπεια: Οι πολίτες στη δημοκρατία δεν εκλέγονται στα θεσμικά αξιώματα, κληρώ-

νονται. Οποιος έχει την τιμή να είναι πολίτης, είναι εξ ορισμού και ικανός για οποιοδήποτε αξίωμα - ευθύνη διαχείρισης των κοινών. Ούτε έχει σημασία το γεγονός ότι η πραγμάτωση της δημοκρατίας διήρκεσε ελάχιστες δεκαετίες, στην Αθήνα και μόνο. Την Ιστορία τη σημαδέψα η στόχευση των Ελλήνων, αυτή παραμένει πανανθρώπινο μέτρο και κριτήριο αποτίμησης των προτεραιοτήτων κάθε συλλογικότητας.

Βέβαια, το μέτρο - κριτήριο αλλοτριώθηκε, το κατηλεύτηκαν λαοί βαρβαρικοί χρησιμοθηρικών προτεραιοτήτων, κυρίως μετά την εξαφάνιση του Ελληνισμού από το ιστορικό προσκήνιο με την Τουρκοκρατία. Πόσοι καταλαβαίνουν σήμερα, στον διεθνή χώρο, ότι η «πολιτική» στοχεύει στον «κατ' αλήθειαν» βίο, ότι η «δημοκρατία» προϋποθέτει άξονα μεταφυσικής αναζήτησης, ότι είναι άθλημα σχέσεων κοινωνίας, όχι «συμβολαίο» για τη θωράκιση κάθε εγωτικής αυτονομίας.

Θεωρητικά, το ελλαδικό κρατίδιο που προέκυψε από την εξέγερση του 1821 θα μπορούσε να διασώσει, έστω και μόνο ως συνείδηση και μαρτυρία, την ειδοποιό διαφορά και ταυτότητα του Ελληνισμού μέσα στην Ιστορία. Ομως ποτέ δεν διδαχθήκαμε στην παιδεία του κρατιδίου, ούτε ως πληροφορία, τι σημαίνουν για την ανθρωπότητα τα δύο άλματα των κάποτε Ελλήνων: η γέννηση της κριτικής σκέψης και η ανάδυση της πολιτικής κοινωνίας.

Το ελλαδικό κρατίδιο είναι μια μιμητική απόφυση της Δύσης, δεν υπάρχει τίποτα ελληνικό στο ελλαδικό κρατίδιο – θεσμοί, παιδεία, Τέχνη, ατομική καλλιέργεια, όλα μεταπρατικά, όλα απομιμήσεις και πιθηκισμός. Γι' αυτό και πανηγυρίζουμε ανίδεοι, οι Ελληνώνων του βαλκανικού νότου, που ένας Αμερικανοελβετός έστησε απέναντι από τον ιερό βράχο της Ακρόπολης τη βλάσφημη νεοπλουτιστική αναίδεια της χρησιμοθηρίας αρχιτεκτονημένη – ναι, απέναντι στο σύμβολο του μεταφυσικού στόχου της πολιτικής, τον Παρθενώνα. Και είναι το αρχιτεκτόνημα του Ελβετού απολύτως συντονισμένο με την τεταρτοκοσμική μας «δημοκρατία».

ΧΡΗΣΤΟΣ ΓΙΑΝΝΑΡΑΣ